

הנשיא הנשיא הנשיא

לא נימנה על נאמני בן-גוריון. הוא בא למפא"י מן הפועל הצעיר, בעוד שבן-גוריון (ובן-צבי) באו אליה מאחדות העבודה. פעמים רבות השכיל שפרינצק ללכד סביבו את הרוב במפא"י ולבלום את עלייתו של בן-גוריון לשלטון יחיד. על כן לא יכול היה להיות נשיא במדינה בה קיים שלטון יחיד זה.

כדי למנוע את בחירת שפרינצק, העלה בן-גוריון את רעיון הסרק של בחירת אלברט איינשטיין לתפקיד זה. אחרי שהתפוצצה בועת סבון זו, העלה בן-גוריון את מועמדות בן-צבי. היה זה תמרון בן-גוריוני טיפוסי. גם זאת אין לשכוח כיום.

★ ★ ★

פש הבאים ואומרים: נכון, הוא ניבחר מפני שהיה איש מפא"י ואיש בן-גוריון. אך הוא הפך נשיא בלתי-מפלגתי, ובתור שכזה יש לבחור בו מחדש.

★ ★ ★

זה כמעט נכון — אך לא לגמרי. **ב**אותם המיקרים המעטים בהם יכול היה הנשיא להשפיע על מאבקים מפלגתיים, אמנם עשה זאת. ככל פעם היתה זאת התערבות

הנוכח בתיכוח. המפלגות השונות הציעו מועמדים שונים. נוצר קפאון גמור, שנשבר רק כאשר הודיע ד"ר משה סנה בשם מפ"ם, כי מפלגתו תצביע בעד מועמד מפא"י. **מ**ר בן-צבי ניבחר, איפוא, כאיש מפא"י.

★ ★ ★

עובדה זו כשלעצמה מעוררת שאלה נוקבת, שיש להעלותה בכל פעם מחדש, ללא ליאות:

האם ברוא הוא שמפלגה, שזכתה בקושי רב לשלוש מקולות הכוחרים, מחזיקה בידיה כי אופן בלעדי את כל התפקידים החשובים במדינה, ללא יוצא מן הכלל?

חברי מפלגת-מיעוט מובהקת זו מכהנים, ברגע זה, בתפקידי-המפתח הבאים:

- נשיא המדינה.
- יושב-ראש הכנסת.
- ראש-הממשלה.
- כל השרים החשובים בממשלה — ובכללם שר-הבטוח, שר-האוצר ושר-החוץ.
- נשיא בית-המשפט העליון.

סוף השנה הסתיים תקופת-כהונתו השניה של נשיא המדינה, יצחק בן-צבי. בעיני רבים, בחירתו של הנשיא הנוכחי לתקופת-כהונה שלישית היא דבר מובן מאליה. **י**ורשה לי, בשורות הבאות, להביע את התי-נגדתי לכך.

★ ★ ★

ני מצטער שעלי לפתוח בתיכוח גלוי זה דקא בשעה שמר בן-צבי שוהה בחו"ל, בשליחות המדינה. איש לא יקנא בנושא על שליחות זו. האקלים האפריקאי חם, הנסיעות מייגעות, ואין דבר משעמם יותר מאשר ביקורים ממלכתיים מסוג זה, כשלאיש אין מה לומר, כל ההכרות הן מליצות ריקות וכל שיחה היא בחזקת עיניו. אין ספק שהנשיא ממלא שליחות זו כמיטב יכולתו. על כך מגיעה לו תודת הציבור.

אולם תפקיד הנשיא הוא תפקיד פוליטי, והוא כפוף להיכוח פוליטי. על כן אסור ששיקולים אישיים ימנעו בעדנו מלנתח את הבעיה ברצף צלולה.

אני מסכים שמר בן-צבי הוא אדם הגון, העושה את מלאכתו כמיטב הבנתו. דעתי היא שיש לפיים עתה את כהונתו.

★ ★ ★

ישיקוד הראשון כלל אינו קשור באישיותו של הנשיא הנוכחי. זהו שיקול עקרוני.

יש האומרים: "אין זה נעים לפטר נשיא ולבחור באחר במקומו. יש בכך משום העצת אי-אמון. שמר בן-צבי בחדאי אינו ראוי לה. לכן יש לבחור בו בפעם נוספת." **א**ם נקבל הולך-מחשבה זו, הרי פירוש הדבר כי בחירת נשיא המדינה היא לכל החיים.

עלינו להניח כי כל נשיאי ישראל יהיו אנשים טובים והגונים. על כן לא תהיה לעולם שום סיבה אישית להחליפם בתום תקופת-כהונתם. אם נקבל את ההנחה כי ההחלפה אינה תהליך נורמלי, הרי יהיה נשיא המדינה דומה לשופט, שלא ניתן לפטר לעולם.

לא לכך התכוון המחוקק, כאשר קבע תקופת-כהונה של חמש שנים. שכן אחרת יכול היה לקבוע מראש כי כל נשיא יכהן בתפקידו עד יום מותו.

★ ★ ★

ישיא ניצחי אינו יכול להזיק, כמובן, כמו ראשי ממשלה ניצחי. כי סמכויות הנשיא מוגבלות, ואין הוא יכול ליהפך, בימים כתיקונם, לסכנה ציבורית — כמו ראש-הממשלה הרוגל בסיסמה "מכסא משחרר רק המוות".

אולם גם בתפקידו המוגדר, המצומצם, יכול נשיא נצחי להביא נזק לא מועט.

די להזכיר את הנשיא האחרון של הרפובליקה החיי מארית בגרמניה. המרשל פאול פון-הינדנבורג נבחר, תחילה, לתפקיד ייצוגי גרידא. לכל הדעות היה טיפוס מופלג, קישוט נאה וחלול. אולם אחרי שקנה לו אחיזת-קבע במישורו, ותחת לחץ המאורעות, גדלה השפעתו לאין שיעור. לבסוף מילא תפקיד מכריע בהעלאתו לשלטון של אדם שהוא עצמו בזו מן מעומק נפשו: אדולף היטלר.

יתכן שזה מיקרה חד-פעמי, ושאין להסיק ממנו מסקנות כלליות מדי. בכל זאת, זוהי אתראת. על כן צקפידות כל הרפובליקות המערביות להחליף את נשיאיהן לעיתים תכופות. איטליה מחליפה את נשיאיה כל כמה שנים, וכך עשתה גם צרפת, עד לדיקטטורה הגוליסטית. בארצות-הברית, בה הנשיא הוא גם ראש-הממשלה, אין נשיא יכול להבחר בפעם השלישית.

שתי תקופות כהונה, המצטרפות יחד לעשר שנים תמימות, הן פרק-זמן מתאים לנשיא אחד. מן הראוי היה לקבוע זאת חוקית עלי ידי חקיקת סעיף המונע בעד נשיא להיבחר לתקופת-כהונה שלישית.

★ ★ ★

עד כאן ערכנו את הדיון על מישור בלתי-מפלגתי ובלתי-אישי. מכאן ואילך נצטרך להקדיש מעט תשומת-לב לצדדים מוחשיים יותר.

מר יצחק בן-צבי לא נבחר לתפקידו כאדם בלתי-מפלגתי. להיפך: עם כל סגולותיו האישיות, הרי היתה בחירתו מפלגתית מובהקת. הנשיא הראשון של מדינת-ישראל לא היה איש מפא"י — אף כי שיתף פעולה עם מפא"י שנים רבות. חיים וייצמן ניבחר בשל חלקו במאבק הצינוני בתקופה קודמת.

אולם אחרי מותו, היה מנוי וגמור עם מפא"י לשים את ידה על כל הנשיאות. היא עשתה זאת בגלוי, וללא כל שיטוש או הסוואה.

בחירתה עצמה התקיימה, בשנת 1952, באחריה מפלגתית מתוחה. תכונותיו האישיות של מר בן-צבי כמעט ולא

הנשיא ורעייתו עם נשיא קונגו בבראזאויל: הגון, אהוד — ואיש מפא"י

גלוייה למען מפא"י ככדל ולמען ביג'י בפרט. פעם עשה זאת בשיא פרשת-לבון, כאשר ניסה למנוע בחירות חדשות. אחרי שהבחירות הנחילו מפלה למפא"י, התערב הנשיא (עד כמה שהיה יכול) כדי להכשיל את התוכנית להקים קואליציה-של-גור. אפשר להוסיף לרשימה זו — אך היא מספיקה.

איני מזכיר זאת כדי להטיל ספק כלשהו בהגיונותו של הנשיא. אין ספק שפעל לפי מיטב הבנתו ומצפונו. בשני המקרים לא חרג באופן בולט מתפקידו. אולם אסור לשכוח זאת: ברעיי-משבר מפלגתיים פעל לפי אינטרס מפלגתו. כיום עדיין אין זו תכונה מסוכנת, כי כל עוד נמצא בן-גוריון ליד ההגה אין לקחת לשום משבר ממשלתי אמיתי. אך מה יהיה מחוג?

מחר תתלקח מלחמת-הירושה, תתחיל התרוצצות הסיעות בתוך מפא"י, והיא תצטרך להתמודד עם גורמים אחרים מבלי שתוכל להתחבא מאחורי גבו של בן-גוריון. אז תוכל להיות לנשיא המדינה השפעה מרחיקת-לכת על המאורעות ברגעים מכריעים. כי הוא יחליט על מי להטיל את התפקיד של הרכבת הממשלה — על איוו מפלגה, וגם על איוו איש מסויים בתוך המפלגה.

בשנת 1962, חייב שיקול זה לעמוד לנגד עיני כל 120 חברי הכנסת שיבחרו בנשיא.

★ ★ ★

מר יצחק בן-צבי, זכה, בצדק, לאהדה ציבורית רבה. ידוע שלא נשא את עינו לכס הנשיאות, ויש להניח כי יפליט אנחה של הקלה אם ינתן לו, בשנת ה-דד לחייו, לחזור לחיים פרטיים ולמחקרים האהובים עליו. הוקרת הציבור תלחה אותו. מי צריך לבוא במקומו?

קודם כל זמנך לכל: לא איש מפא"י. מסופקני אם נכון הוא לבחור בעסקן מפלגתי אחר. אפילו לא יוכלו חברי-הכנסת להתעלות עד כדי בחירת אישיות בינלאומית נעלה בעלת שם עולמי, כמו הפרופסור מארטין בובר, הרי עוד שרדו בישראל אישים מכובדים, בלתי-מפלגתיים, הנהנים מאמון כללי.

אין טעם להתלחש על הצעה זאת מאחורי הקלעים. הרינו מעלה אותה רשמית על סדר-היום.

- המזכיר הכללי של ההסתדרות.
- הרמטכ"ל, המפקח הכללי של המשטרה, הממונה על שרותי הבטחון וראשי כל שרותי-הבטחון.
- כל השגרירים החשובים.
- ראשי כל העריות החשובות.
- מנהל קול-ישראל.

גם לולא היו סימנים אחרים כלשהם להתי-מוטטות הדמוקרטיה בישראל, הרי ריכוז אדיר זה של עוצמה ציבורית בידיו מפלגה אחת, די בו כדי להזכיר שהסורים בארץ הנתונים ההכריחיים לקיום חריות דמוקרטיות.

שהרי אין המדובר במפלגה המתחלפת מדי פעם בשלטון, כמו בארצות-הברית או בבריטניה. מפא"י נמצאת בשלטון מזה שלושים שנה, והיא תוסיף להישאר בשלטון כל עוד קיים המישטר הנוכחי מבחינה רעיונית, כלכלית ופוליטית. בפעם האחרונה פירטנו רשימה זו, במדור זה, ערב בחירת מבקר-המדינה. כתוצאה מכך התאחדו מפלגות-הרוב ובחרו במבקר השייך אמנם לקואליציה הנוכחית, אך לא למפא"י.

אותו שיקול עצמו חייב להביא, עתה, לבחירת נשיא שאינו חבר מפא"י.

★ ★ ★

לגבי מר בן-צבי, מצטרף לשיקול זה גורם נוסף. כי מר בן-צבי אינו רק איש מפא"י נאמן. הוא איש סיעה מסוימת מאד בתוך מפא"י.

בכל חייו הציבוריים היה מר בן-צבי מעין לחיין לכוכב-הלכת הבן-גוריוני. מלפני מלחמת-העולם הראשונה, ועד עצם הימים האלה, הוא קשור באופן אישי בראש-הממשלה הנוכחי. כמוהו למד בקושטא, גלה לארצות-הברית, הצטרף לגדודים ולכל הגילגולים המפלגתיים, ועמו כתב גם ספר. עובדה זו השפיעה באופן מכריע על בחירתו.

עם פטירתו של חיים וייצמן, היה זה כמעט מובן מאליה שיבוא במקומו יושב-ראש הכנסת (וממלא מקום הנשיא) דאז, יוסף שפרינצק. אולם שפרינצק לא ניבחר. אמרם כי הפגיעה שפגע או השפיעה במידה רבה על מצב בריאותו, והחישא את סופו.

שפרינצק היה גם הוא איש מפא"י מובהק — אך הוא